

Előfizetési föltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.

Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokat illetőleg: Egy, négyszer hasábzott petit sor, vagy annak helye egyszeri igtatásnál 10 krba, háromszori vagy többszöri igtatásnál csak 7 krba számittatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: Oppelik Alajos, Wollzeile Nro. 22. és Haasenstein és Vogler, Wollzeile Nro. 9. — Bélyeg-díj külön minden igtatás után 30 ujkr.

Csányi Dániel.

(1820—1867.)

Tudományos irodalmunk is megadja minden évben adóját a halálnak. Ez idén a sort a hazánkban még, roppant fontosságához aránylag oly kevéssé művelt természeti és matematikai tudományok egy jeles munkása kezdé meg, ki mind az iskolai tanszéken, mind az irodalmi téren már is sokat használt hazájának, de kitől, tehetségeinél s buzgalmánál fogva méltán fel lehattünk javasolva még ezután várni többet.

Álljon itt, hű arcképe mellett, rövid életrajza, közhasznú munkásságának emlékeül.

Csányi Dániel az 1820-ik év jan. 20-kán Nagy-Bányán, egy csendes lelkészi lakban kezdte meg azon viszontagságos életet, melynek szenvedéseit épen 47-dik születése napján, a f. év jan. 20-kán szüntette meg a koporsó nyugalma. Atyja Csányi József, nagybányai reform. lelkész, a m.-szigeti algymnazium ápoló karjaiba adta már 11 éves korában a szülei háznál gondosan nevelt gyermekeket; de innen alig két év múlva a debreczeni főiskolába vitte, hol gymnaziumi tanulmányait végezve, a jogtudományokat tanulni Kassára ment. Azonban nem érezvén hivatást a jogi pályára, a tanfolyam végezte után a bécsi polytechnikum növendékei közt találjuk a szépreményű ifjút, hol az ernyedetlen buzgalommal tanuló különösen a vízépítészeti tanulmányozásának szentelte magát, lelkesítve azon gondolat-tól, hogy ha az ekkor már munkálatban levő Tisza-szabályozásnál ő is szolgálatára lehetne ismeretei által hazájának.

Az 1843-diki pozsonyi országgyűlésen csakugyan sikerült is megismerkednie e vállalat lelkével gr. Széchenyi Istvánnal, kinél egy időre mint titkár, később általa csakugyan e vállalatnál mint Tisza-szabályozási mérnök nyert alkalmazást.

Ez állomásán volt egész 1848-ig, midőn ez év végén Csányi is engedve a szent kötelességnek: éltünkkel is védeni a hazát, — a

Székelyföldre sietett egy ott ujonnan felállítandó huszárezred szervezésére. Azonban bizonyos végzendők miatt csakhamar Debreczenbe térve vissza, itt találkozott 1849. februárban Klapkával, kivel már bécsi tanuló korában jó barátságban élt, s ki most hivatásának és ismereteinek alkalmasabb tért ígérve, magával hívta Komáromba, hol a védműi munkálatok vezetése lön reá bízva.

Épen készen volt már a vár lényeges erődítésére vonatkozó terveivel, midőn a ka-

lálával megürült physikai tanszékre hívta meg.

Ugyanez időben lépett házasságra is művelt lelkű nejevel Péchy Ágnessel. Azonban 1851. őszén alig foglalta el az ifju tanár tanszékét, melyen nagy és alapos készütségének tanítványai által is hamar elismert fényes jeleit adta, — midőn forradalmi működésére vonatkozó feladás következtében decz. 19-én egészen váratlanul kiragadták tanítványai közül az épen előadásán levő tanárt; rögtön Bécsbe vitetett, s másfél évi vallató fogság után 12 évi fogságra ítélve, Bécsből Josefstadtba szállítottatott. De a fogház nehéz körülményei sem birták elcsüggeszteni a hazája s kedvesei köréből így ártatlanul kiszakasztottat; munka-sóvár lelke csaknem 6 évi fogsága idejét azon matematikai rendszer kidolgozására fordítá, melynek alapját előde, Kerekes Ferencz rakta le, de a mely, fájdalom! ép oly kevéssé van még hazánkban is mindeddig ismerve, mint lángelmű alapítója maga, bár, mint Csányi szokta mondani: „az az egyetlen tudomány, mely így Kerekes által újra teremtve, magyar ész műve.“ Körülbelül 5 kis kötetre mennek Csányinak itt készített e tárgy iratai „Differentialis számvetés“ és „Felsőbb analysis“ czim alatt.

Midőn az amnesztia utján 1857. máj. 14-kén kiszabadult, előbb a debreczeni „István“ gőzmalomnál, majd a kereskedelmi kamaránál lelt alkalmazást, mignem az 1860-ban megnyílt alkotmányos mozgalom folytán, az 1861-ki országgyűlésre előbb megválasztott Révész Imre le-

mondása után, ennek helyébe Debreczen egyik képviselőjévé választatott, honnan a feloszlatás után visszatérve, újra elfoglalta a debreczeni kollégiumban előbb elhagyott tanári állását, a számára e jeles tanintézetben ujonnan állított felsőbb mértan és csillagászati tanszéken. — Azonban, most is számos hallgatói benne több-

CSÁNYI DÁNIEL.

tasztropha ez utolsó színhelye is meghódolt, s Csányi az ellenféltől tett előnyös ottmaradási ajánlatokat visszautasítva, a kivonulókkal együtt szintén elhagyta Komáromot, s ismét Debreczenbe ment, hol aztán egy évig gazdálkodással foglalkozott, mignem az 1850-ik év végén az ottani főiskola a derék Kerekes Ferencz ha-

nem a várt ékes előadásu tanárt találták. Itt tünt ki leginkább a fogság lélekölő hatása. A még mindig szép és megnyerő külsejü és modoru, de nehézkes beszédü és akadozóvá lett tanáron szembetünövé lettek a kiállott fogság nyomai, testi bajai még inkább erőt vettek rajta, mivel az ernyedetlen férfi, már ekkor veszélyesen meggyengült szemei daczára éjjel-nappal egyre dolgozott az általa megkezdett nehéz feladaton, a Kerekes-féle elvek szerint tisztázni a mathesist. 1862-ben még, a Kerekes által kidolgozott „felsőbb mértan alapvonalait“ adta ki, a miért elismerésül a magyar tud. akademia 1865-ben levelező tagjává választá. Ezután kivált a Kerekes-féle egész rendszerhez bevezetésül szolgálendő alapfogalmak kidolgozásával foglalkozott, a miben azonban a legközelebb mult évben sulyosan növekedett szemgyöngesége akadályozá, míg közhasznu működésének folyó év jan. 20-án kimerültség s más bajokból bekövetkezett halála vetett véget. Több kiadott kisebb dolgozatai közt a már emliteten kívül nevezetesebbek: „A számtan elemei“ (1859) és „Tájékozás a mértan rendszere felett“ (1863.) Munkái azonban még legnagyobbbrészt kiadatlanok.

Öszintesége, igazság- és szabadságszeretete volt az ok, melyért a sors által rá mért nehéz szenvedéseket még sulyosabban kellett éreznie, mint különben; de a közbecsülés és szeretet, mely sirjába kísérte, hangosan jelenti, hogy egyike volt azon férfiaknak, kikre a klasszikus költő szavai illenek: „az igazságos és feltételében állhatatos férfit... ha törten összeomlik is a világ, — mint rendithetlent sujtják a romok.“ —y.